

- A könyvtárosképzés vállalja a weblapszerkesztés alapjainak oktatását, legalább olyan szinten, hogy a végzett könyvtárosok képesek legyenek a programozókkal együtt új alkalmazások kifejlesztésére. Mivel az alapképzésben erre nincs hely, ezt posztgraduális képzés keretében kellene megoldani.

/TAYLOR, Mary K.: Library webmasters: satisfactions, dissatisfactions, and expectations. = Information Technology and Libraries, 19. köt. 3. sz. 2000. p. 116–124./

(Lengyel Monika)

A hivatkozások összekapcsolása a CrossRef segítségével

A szakmai értékelésen megfelelt (peer-reviewed) cikkeket közlő tudományos folyóiratok online elérhetővé válását számos új jelenség kíséri, mint pl. a színes nyomtatás, a videó és a nagy adatállományok használata. Ugyanakkor ezek nagy része inkább kiegészítésnek számít, mint a folyóiratcikk lényeges részének. Valóban lényeges új elem a hivatkozásokhoz vezető ugrópontok (linkek) megteremtése. Ezekben a folyóiratcikkben a hivatkozások az olvasó számára fontos információforrást jelentenek. A tudományos kutatók rendkívül nagyra értékelik azt a képességet, hogy követni tudják a hivatkozásokat, és az ugrópontok felhasználásával néhány kattintással eljutnak az idézett cikkhez.

A World Wide Webben a hivatkozások és az idézett cikk teljes szövege között a kapcsolatokat a szétszórt kiadókon és az aggregátorokon keresztül kell megteremteni. A kapcsolatok általában vagy egy intézményi rendszer keretében épültek, mint pl. a HighWire Press rendszer a Stanford Egyetemen, vagy tematikusan nagyon szűk csoportot képező folyóiratok között, mint pl. a NASA asztrofizikai adatrendszere, vagy intézetek közötti kétoldalú egyezmények keretében, amelyre példaként az Institute of Scientific Information (mint másodlagos kiadványok előállítója) és az Academic Press (elsődleges kiadó) IDEAL rendszere közötti együttműködés szolgál.

A CrossRef rendszer kifejlesztésében 1999-ben két esemény játszott döntő szerepet: az egyik egy rendezvénysorozat összefoglalójaként megjelent írás, a másik a DOI-X projekt. A digitális azonosítóra (*Digital Object Identifier* = DOI) épülő projekt annak az első gyakorlati megvalósítása volt, hogyan lehet a digitális azonosítók és a szabványos metaadatok használatával egy hatékony, széles alapokra épülő kapcsolatrendszert létrehozni. Mindkét kezdeményezés rámutatott arra, hogy bármely hivatkozási rendszerben a kulcsszerepet

az állandó azonosítók, az azonosítókhoz tartozó szabványos metaadatok, az azonosítóknak a metaadatok alapján történő keresési módszere, és az azonosítókat az aktuális tartalomhoz kapcsoló módszer játsszák. A digitális azonosítók rendszere tartalmazza az állandó azonosítók kijelölési módszerét a folyóiratcikkhez, és az azonosítóknak a folyóiratcikkhez történő eljuttatásának módszerét az URL-en keresztül, de hiányzik belőle a szabványos metaadatok gyűjtési módszere, és az azonosítók keresési módszere. Ez utóbbiakat oldja meg a CrossRef.

A rendszer a PILA (*Publishers International Linking Association*), a világ vezető tudományos, műszaki és orvostudományi kiadói által alapított független, nem profitorientált társaság egymás összekapcsolására. 2000 végéig a szervezetben több mint negyven kiadó vett részt, az adatbázisban lévő cikkek rekordok száma meghaladta a kétmilliót (több mint 3100 folyóirat anyaga). A fejlesztés egyik útja az enciklopédiák, szöveggönyvek, konferenci anyagok és egyéb releváns irodalom feldolgozása lesz.

A CrossRef úgy működik, mint egy digitális kapcsolótábla: nem teljes szövegeket tartalmaz, hanem a digitális azonosítókra keresztül épül, amelyeket a kiadó ad meg a cikk metaadatai között. Ha a kutató egy ugrópontra kattint (amelynek formáját a kiadó határozza meg, lehet pl. CrossRef gomb vagy „Cikk” feliratú html-ben), a kiadó honlapjának arra a képernyőjére kerül, ahol az idézett cikk teljes bibliográfiai leírását találja, és a sok esetben a kivonatát is. Az olvasó ezután az adott helyzetnek megfelelően jut el a teljes cikkhez: előfizetett folyóirat esetén közvetlenül a cikket kapja, míg egyéb esetben az előfizetésre, a dokumentumrendelésre vagy a megtekintés szerinti fizetésre vonatkozó tájékoztatást.

A részt vevő kiadók számára a CrossRef folyamat három fő elemből áll: a cikk metaadatainak rögzítése a CrossRef adatbázisban; a hivatkozások beadása a digitális azonosítók megszerzéséhez; a kapcsolatok létrehozása a digitális azonosítók alapján. Mivel közös vállalkozásról van szó, a siker nagyban függ a résztvevőktől: a kiadóknak készen kell állniuk a kapcsolatok létesítésére irányuló igények fogadására, amikor beadják a metaadatokat. Elvárják tőlük azt is, hogy a metaadatok, digitális azonosítók és a webcímek mindig pontosak legyenek.

A CrossRef használata a kutatónak ingyenes, költségei a kiadót terhelik, pl. az általa fizetett tagdíjakban jelennek meg. A rendszer nem üzleti alapokra épül, a kiadóknak nincs érdekeltségük a tartalom elérésére vonatkozó pénzügyi döntésekben. A CrossRef megjelenéséig a kapcsolatok kétoldalú megállapodásokon alapultak, ami egy idő után áttekinthetetlenné válik. Ezt váltja fel a széles körű kapcsolatok hatékony és kezelhető megoldása.

Technikai szempontból a hivatkozási kapcsolat korábban főleg azoktól az algoritmikus ugrópontoktól függött, amelyet a kiadó az általa meghatározott formában a bibliográfiai információba beépített. Mivel az URL nem valódi azonosító, hanem egy utaló, az ember zsákutcába kerülhetett, és „a

fájl nem található” („file not found”) hibaüzenetet kapta. Nagyobb problémát jelent azonban, hogy ez a megközelítés a kétoldalú megállapodásokra épül, és nem követhető: a kiadóknak ismerniük és követniük kell az összes többi kiadó kapcsolódási formáit, ugrópontjait és azok változásait. A digitális azonosítóra épülő megoldásban egy adott digitális azonosító mindig egy cikkhez kapcsolódik, és nem kell többé archiválni a cikkhez vezető utat sem.

A digitális világban szükségszerűen nő az új problémák száma. Ezek közé tartozik a „megfelelő másolat” kérdése. Mivel a felhasználó egy adott cikkhez több helyen is hozzáférhet, tudnia kell, számára melyik a „megfelelő” másolat, hogy biztos legyen pl. abban, hogy nem kell fizetnie, ha a cikket a kiadó weblapján olvassa, és a folyóirat valamely ügynökségen (pl. Ovid vagy EBSCO Online) keresztül is elérhető. Még a CrossRef is keresi a megoldást arra, hogy lehet az archiváló rendszerekkel a kapcsolatot kiépíteni.

A CrossRef weboldalának címe:

<http://www.crossref.org>.

/PENTZ, Ed: Brief communication: reference linking with CrossRef. = *Interlending & Document Supply*, 29. köt. 1. sz. 2001. p. 20–22./

(Viszocsekné Péteri Éva)

A könyvtártudomány helyzete – francia szemmel

Referált szerzőnk a *Bulletin des Bibliothèques de la France* főszerkesztője. Hangütése a következő: „A könyvtárakkal kapcsolatos ismeretek elméleti felsekerentése a 19. század végére, a huszadik első harmadára tehető. Ez a fejlemény neves tudósok, pl. M. Dewey, E. Morell és S. R. Ranganathan munkásságának köszönhető. Ők, amennyire különböztek egymástól a megközelítésekben, annyira közeliak voltak az újítás szellemiségében. Elméleti eredményeik következményeikben nem voltak túlságosan jelentősek. Többségük ui. távolról sem gyakorolta a könyvtárosi hivatást.

Most, majdnem száz év elteltével, célszerűnek látszik »kasszát csinálni«, megpróbálni választ adni a kérdésre: vajon a könyvtártudomány az állománygyarapítás és feldolgozás »elméleti díszítőeleme«-e, avagy a könyvtárosok napi gondjaitól messze eső információtudomány. Emögött nem áll-e újra meg újra hivatásunk tartalmi meg-

határozásával, módszerbeli alapvetésével kapcsolatos »egzisztenciális probléma«, státusunk »legitimálásának« kényszere. Van-e vajon lehetőség a könyvtártudomány ismeretelméleti létezésére?»

Konklúzióinak levonását megelőzően szerzőnk a kérdésfelvetések számos vonatkozásával foglalkozik. Mindenekelőtt megállapítja, hogy jelenleg (legalábbis Franciaországban) nincs egységes szakmai példakép, az egyéni és csoportos törekvéseket orientáló szakmai etalon: a tudományos és felsőoktatási könyvtárosok felsőoktatási kutatóknak-előadóknak kijáró szint elérését vették célba (ebben az illetékes minisztérium támogatja is őket), a nyilvános (közművelődési) könyvtárak dolgozói pedig az önkormányzati köztisztviselők rangjára és megbecsültségére szeretnének szert tenni. A szakmai vélekedések megosztottsága a könyvtártudományi iskolák és irányzatok (instru-